

han svenska bruksorter, Bjurfors, Avesta, Falun, Norberg, Skinnskatteberg och Loka, där man gjorde ett längre uppehåll för att dricka brunn, bada, promenera och umgås. Sedan fortsatte färden mot Örebro, Norrköping, Finspång, Linköping, Kalmar, Karlskrona, Landskrona och Helsingborg, där resenärerna vid ”vackert fast något töcknigt väder” passerade sundet. Än reser man med postvagn, än med häst. Från Köpenhamn bär det söderut till Kiel, innan de fortsätter genom de tyska länderna via Berlin, Strasbourg, Alsace, Genève, Alperna, Languedoc, Paris och genom Flandern åter till Köpenhamn för att slutligen med båt återvända till Sverige, dit man anlände i mitten av december 1784. Resenären beskriver befästningar, försvarsanläggningar, arkitektur, stadslivet och inte minst trädgårdar, där i synnerhet Ermenonville väcker hans beundran och får en utförlig beskrivning. Han är nyfiken, tar långa promenader för att hinna se så mycket som möjligt, betraktar antika minnesmärken, bestiger glaciärer, avnjuter med stigande sakkunnighet olika viner. Allmogelivet intresserar honom inte särskilt, men vi får veta att savojariska bergsbor rör sig utan svårighet i sina berg, odlar vin och har boskap, är anspråklösa och arbetsamma. Kvinnorna i Alsace finner han särskilt vackra. Hisinger och hans medresenär är ju unga män bevars. I Lyon med dess många fabriker samlades tiggare, blinda och andra medellösa. Där fanns också omåttligt rika affärsmän som prålade med magnifika hus. Hemma på bruksherrgården skapar Hisinger efter hemkomsten själv en magnifik engelsk trädgård i bruksparken, uppenbarligen inspirerad av resans observationer i vackra trädgårdar och parker.

Mot slutet av volymen berättar Märtha Norrback om de principer för textetablering som utgivarna arbetat efter. Förklaringar av nu obsoleta termer, inte minst från fortifikationens område, ges i riklig mängd, liksom översättningar av ålderdomliga ord och franska termer. Allt detta underlättar förstås läsandet. Utgåvan innehåller därtill en hel del intressanta illustrationer. Med andra ord en på alla sätt föredömlig edition.

Ingvar Svanberg, Uppsala

Maria Westvall: *Musiker och folkbildare. Fem porträtt och musiker som började sin bana inom militärmusiken*. Gidlunds förlag, Möklinta 2016. 101 s., ill. ISBN 978-91-7844-970-5.

Militärmusiken är en undanskymd del av svensk musikhistoria. Välkänd men ändå inte behandlad på rättvisande sätt i musikhistoriska översikter. Inte heller de enskilda musikkårens förekommer i någorlunda moderna skildringar. Samma gäller de personer som gjort insatser som musiker, musikaliska ledare och inte minst som tonsättare och arrangörer.

Man kan undra varför? Alltför självklar för att ägnas särskilda studier? För låg status på den militära musiken? Avsaknad av namn med konstnärlig strålgång? Mindre betydelsefull för Stockholm som merparten av musikhistorie-skrivningen vanligtvis kretsar kring?

Militärmusiken var en synnerligen väsentlig faktor i musiklivet. Hyfsat jämnt spridda över landet verkade välutbildade yrkesmusiker. Utbildningen innebar att eleverna måste lära sig behärska två instrument, ofta ett blås- och ett stråkinstrument. Skolningen inleddes dessutom med spel på trumma. På sina regementen spelade de ceremoniell musik, men lika ofta musik i underhållningssyfte. Den magra lönen ledde till att snart sagt alla militärmusiker utanför tjänsten spelade dansmusik om helgerna, men kunde också förstärka den lokala orkesterföreningen. Många var därutöver verksamma som musiklärare. Det är inte för mycket sagt att musiklivet på många orter vilade på militärmusikens närvaro.

Om denna sällan uppmärksammade del av svenskt musikliv har musikpedagogen Maria Westvall skrivit en studie som redovisas på knappt 100 sidor. Westvall, till vardags vid Musikhögskolan i Örebro, hade en morfar som var militärmusiker i Karlskrona och Sollefteå, två klassiska garnisonsstäder. Honom möter läsaren i bokens inledning. Minnet av morfadern har av allt att döma gett incitament till undersökningen.

I centrum befinner sig sju musiker som alla startade som militära musikelever i 14–15-årså-

dem, precis som morfadern. Westvall har närmast sig de utvalda personerna med det metodiska grepp som benämns musikaliska livsberättelser. I praktiken har hon djupintervjuat dem, men också varit åhörare vid konserter och kamratträffar, där intervjupersonerna medverkat – av det sistnämnda skymtar dock ingenting i texten. Personerna har hon nått genom så kallat snöbollsurval. De sju tillhör en sista generation som fick möjlighet att antas som musikelever, vi talar om 1940- och 50-tal. Den historiska bakgrunden är mycket kortfattad i boken, därför kan det tilläggas att idén om att i internatform skola barn från enkla förhållanden har sin upprinnelse i de tidiga musikkonservatorierna, varav de i Neapel är mest kända.

Maria Westvall pekar i inledningen (s. 18) på att dagens musikundervisning utgår från elevens eget intresse för ett instrument och en viss musik, medan de militära musikeleverna genom hantverksmässig träning fick erövra det tilldelade instrumentet och samtidigt växa in i gällande repertoar.

Huvuddelen av texten består av varsamt redigerade sammanställningar av intervjuer – sammanlagt fem stycken, eftersom författaren vid två tillfällen hade två musiker framför sig. Alla intervjupersoner framträder med sina egna namn. Berättelserna innehåller många intressanta detaljer som de intervjuade personerna återkallar: personer de mött, ställen de spelat på, platser de bott på, viktiga valsituationer och så vidare. Alla har gjort huvuddelen av sina karriärer i musiken, även om merparten efter en tid lämnat det militära för sysslor i det civila musikalivet. I backspegeln ser de positivt på sin uppväxt i militärmusiken, men kan ändå uttala kritiska ord om förhållandena på regementena. Själva musiken var det primära, det militära sekundärt (s. 87).

Författaren är sparsam med egna kommentarer i intervjudelen, vilket är synd. En del av de iakttagelser och perspektiveringar som nu finns i avslutningskapitlet hade gärna kunnat inflikas i de redovisade intervjuerna. Det hade gett bättre fart åt tankarna under läsningen av berättelserna.

Avslutningen innehåller å andra sidan flera tänkvärda observationer. Maria Westvall skriver att militärmusikerna ”ingick i ett socialt och musikaliskt sammanhang med en tydlig funktion, överskådliga uppgifter, musikaliska förebilder, individuellt ansvar och en relativt stor dos av egen övningstid” (s. 87). Närmare idealet för en inskolning i ett professionellt musikerskap kan man väl knappast komma. Baksidor existerade förvisso, det nämner flera, men de övergripande förutsättningarna var verkligen sådana som citatet beskriver. Vidare pekar författaren på att de blivande musikerna fostrades i en ”kollektivt inriktad inställning” (ibid.), vilket fick till följd att de i det kollektiva musicerandets trygghet inte kände särskild press vad gäller den egna musikaliska prestationen. Redan som musikelever ingick de således i ett ensemblemusicerande och slapp därmed det nervpåfrestande solospel som relativa nybörjare annars utsätts för.

Det var vanligt att militärmusiker blev lärare i kommunala musikskolor under denna skolforms uppbyggnad. I själva verket kunde musikskolorna etableras landet runt tack vare denna pedagogiska resurs. Flera av de intervjuade i studien har gått den vägen. Maria Westvall menar att de hade med sig en kombination av musikaliskt kunnande och insikter i musikaliskt ledarskap (s. 89). De var vana att delta i ett kollektivt musicerande och visste hur en gemensam musikalisk prestation ska manas fram. Dessutom medförde de en flexibilitet i fråga om genrer, ensembleformer, lyssnargrupper och annat. Utan formellt pedagogisk skolning blev de före detta militärmusikerna omistliga delar av musikskolornas lärargrupp, vilket i sig är värt en särskild studie.

Maria Westvall har som framgått lyssnat på sju musikers berättelser om sina liv i musikens tjänst. Upplägget är välfunnet och -motiverat, och täcker en viss del av behovet av vetenskaplig kunskap om militärmusikens historia. Hon har med sin studie fångat levande musikaliska erfarenheter som snart bara kan pusslas ihop i arkiven.

Gunnar Ternhag, Falun